

UDK 808.62–551

Izvorni znanstveni rad

Primljen 31. svibnja 1999.

Prihvaćen za tisak 22. prosinca 1999.

Ljiljana Šarić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Strossmayerov trg 2

10000 Zagreb

Elektronička pošta: *ljsaric@ihjj.hr*

Dativ smjera u hrvatskome jeziku (u usporedbi s drugim slavenskim jezicima)

U hrvatskome je jeziku jedna besprijedložna upotreba dativa koju ćemo u ovom radu nazvati dativom smjera obična pojava ne samo uz prijelazne i povratne glagole kretanja, već i uz neprijelazne glagole kretanja. Je li u pitanju ostatak iz starijih faza jezičnoga razvoja ili novija pojava? U ovome radu baviti ćemo se tim pitanjem i još nekima: postoji li u drugim suvremenim slavenskim jezicima ovakva uporaba dativa, odakle njezina frekventnost, mogu li se odrediti neka obilježja NG-a u kojima se takav dativ javlja.

1. Uvod

Besprijedložna upotreba dativa kao dopune glagolu kretanja za označavanje smjera/cilja nije česta u suvremenim slavenskim jezicima. S takvom uporabom besprijedložnoga dativa u hrvatskom jeziku variraju različite prijedložne konstrukcije.¹ Naime, iz gramatičkih opisa, pa i iz rjeđih teorijskih, proizlazi sljedeće: semantička uloga "smjer" može se u hrvatskom izraziti, bez značajnije promjene značenja, sekvencijama: NG_{Dat}, prijedložnim sekvencijama *k(a) + NG_{Dat}, prema + NG_{Dat}, kod + NG_{Gen}*:

- (1a) Trčim Petru.
- (b) Trčim k Petru.
- (c) Trčim prema Petru.

---

¹ O suodnosu nekih od njih s besprijedložnim dativom cf. Šarić 1999a.

(d) Trčim kod Petra.

U vezi s konstrukcijom (1d)² treba napomenuti da se prijedlog *kod* u većini svojih uporaba nalazi uz glagol mirovanja, a ne kretanja, i da *kod* uz NG_{Gen} znači 'u neposrednoj blizini' (*Kod Petra sam*).

Konstrukcija *do* + NG_{Gen} također može varirati s gornjima:

(e) Trčim do Petra.

dok je uporaba konstrukcije *u* + NG_{Ak} od gornjih jasno razgraničena i ovisna o tipu NG-e:

(f) Trčim u banku.

Naime, i dativom se i akuzativom nakon glagola kretanja može označiti odredište, ali oni ne mogu alternirati u kognitivno sinonimnim rečenicama. Kada se u hrvatskome upotrebljava dativ smjera u odnosu na konkurentne prijedložne izraze? Je li pritom uvijek riječ o varijaciji, ili katkad i o opoziciji? U preispitivanju upotrebe dativa smjera služili smo se dvjema bazama podataka: bazom od milijun pojava hrvatskih tekstova različitih vrsta (baza 1)³, te bazom suvremenijih prozih tekstova hrvatskih, srpskih, bosanskih i crnogorskih autora (baza 2). No, prije istraživanja podataka iz tih baza, osvrnut ćemo se na značenje i funkciju dativa te na besprijedložni dativ kao oznaku smjera/cilja u nekim drugim slavenskim jezicima.

2. Općenito o značenju i funkcijama dativa

Prema Marešu (1973) su u suvremenim slavenskim jezicima tri načina upotrebe padeža: (a) adverbarna uporaba bez prijedloga, (b) adnominalna upotreba bez prijedloga; (c) prijedložna upotreba. Najvažnija je i metodološki primarna uloga padeža prva u kojoj se potvrđuju gotovo svi

---

² Ona je gotovo u svim gramatičkim i savjetodavnim priručnicima opisana kao nepravilna. Njezina čestota u razgovornome jeziku inicirala je poseban rad posvećen toj temi (Šarić 1999b) koji se bavi odnosom dativa smjera i konkurentne sintagme *kod* + Gen u hrvatskome te u srpskome jeziku na temelju analize materijala obaju jezika.

³ M. Moguš, Jednomilijunski korpus hrvatskoga jezika. U korpusu su potkorpusi dramskih tekstova, novinskih tekstova, prozih tekstova i poezije (po 200 000 riječi), te udžbeničkih tekstova (200 000 riječi).

padeži osim lokativa, odnosno instrumentalna; u adnominalnoj uporabi broj je padeža ograničeniji, a u prijedložnoj je uporabi semantička uloga padeža nesamostalnija: ona je donekle izvedena iz prijedloga te se može odrediti kao njihova dopuna, ili je formalni izraz pripadanja prijedlogu, vrsta gramatičke kongruencije koja u najboljem slučaju može pridonijeti preciziranju glagolskoga značenja (Mareš 1973: 57). Razmatrajući fundamentalno značenje padeža, Jakobson je (1958) opisao dativ kao [-kvantificiran, +direkcionalan, +periferan]⁴. Miller (1993: 265) ističe da je smisljeno dativ i akuzativ u Jakobsonovu sustavu označiti kao +direkcionalne, jer oba padeža mogu nakon glagola kretanja označiti cilj, premda nisu jedan drugim zamjenjivi u kognitivno sinonimnim rečenicama. Dvojbentija je odrednica dativa +periferan, ako se periferan odredi kao "onaj koji izražava relaciju izvan predikativne jezgre rečenice" (ako se dativ uspoređi s prepozitivom ili instrumentalom). Miller predlaže nov pristup problemu, ne prihvaća Jakobsonova distinktivna obilježja i pojam obilježenosti smatrajući da je svaki padež definirljiv sam po sebi, te da ima jezgreno značenje koje se u slučaju dativa može odrediti kao "entitet kojemu je neka akcija usmjerena", a jedna od glavnih funkcija određena mu je kao "usmjerenost prema" (Miller 1993: 268). U radu o dativu u ruskome Sullivan (1993: 328) navodi primjere u kojima su dativom kao dopuni predikatu izraženi *recipient* (onaj koji prima), *beneficiary* (onaj koji od pomoći profitira) ili *experiencer* (onaj koji što doživljava i sl.), te primjere u kojima se uloga dativa ne može opisati tim terminima. Prema njemu, prijedložna sintagma *k(a) + Dat* izražava mjesto i cilj, a dativ je nemarkirana realizacija cilja u kontekstu mjesnih izraza (Sullivan 1993: 328).

Razmatrajući dativ u poljskome u okvirima kognitivne semantike, E. Dąbrowska kritizira Millerov "lokalistički" pristup dativu. Dativ naime ima i puno stativnih uporaba koje se ne uklapaju u određenje "kretanja prema". Ona dativ određuje kao gramatički eksponent uloge osobe-mete (*target person*)⁵. To je individua koja se konceptualizira kao zahvaćena djelovanjem, stanjem, procesima koji su u njezinoj osobnoj sferi ili u nju

---

⁴ Direkcionalni padeži "signaliziraju cilj kojega događaja", kvantifikacijski se "koncentriraju na opseg u kojem entitet sudjeluje u poruci", a periferni "pridružuju entitetu... mjesto u poruci" (Jakobson 1958: 158).

⁵ Termin iz Wierzbicka 1988.

ulaze. Stoga dativ može biti izraz uloga recipijent, beneficijent i *experiencer*. Kempf (1978) ističe da je u protoslavenskome osnovno značenje dativa bilo signalizirati cilj prema kojemu se kreće neki objekt. U jezičnoj se evoluciji takva uporaba dativa stupnjevito zamjenjivala prijedložnim konstrukcijama: u poljskome konstrukcijom *ku* + Dat za ciljeve u blizini i *do* + Gen za udaljenije ciljeve (Kempf 1978: 92). Većina prijedloga koji se pojavljuju s dativom jesu alativni prijedlozi jer naznačuju ili kretanje prema *landmarku*⁶, ili kretanje u smjeru suprotnu onome u kojem se *landmark* kreće. Neki glagoli s dativnim dopunama označuju (apstraktno) kretanje prema dativom označenu sudioniku. E. Dąbrowska ističe u određenju temeljnoga smisla dativa u poljskome da sve njegove uporabe nisu direkcionalne, a čiste su alativne uporabe ograničene. Povijesni razvoj dativne kategorije ona prikazuje s četiri sheme; to su tri 'lokalne' sheme koje naznačuju pokret (konkretan ili apstraktan) prema *landmarku* – shema cilja, shema recipijenta, shema recipijenta na koji se utječe – te shema osobe-mete koja uključuje 'recipijenta' i 'pogođenoga recipijenta' kao posebne slučajeve. Više tih shema moglo je supostojati, a središnjom je u poljskome postala shema osobe-mete. Ranije alativne uporabe ostale su, ali kao periferni smisao povezan s drugim vrijednostima dativa (recipijent, adresat, beneficijent). Alativnost je ipak preživjela u konstrukciji tipa:

- (2) *Wszyscy wyszli/ wyjechali/ wybiegli mu na spotkanie/ naprzeciw.* (Dąbrowska 1997: 49)

Malo je podataka o značenju dativa u hrvatskim gramatikama koji se mogu sažeti u skladu s tradicionalnim ili novijim padežnim teorijama. U njima se značenje padeža pokušava otkriti ili rekonstruirati nabranjem uporaba te njihovim, uspješnijim ili neuspješnijim, razgraničavanjem. Posve tradicionalno, jedna od novijih gramatika u poglavlju o značenju dativa opisuje različite kontekste uporabe: navodi se da se dativnom NG-om izriču dinamički podaci u obavijesti, usmjerenost, čemu je što namijenjeno ili čemu se teži (Barić i dr. 1997: 102). Jedna još novija (Raguž 1997) nastavlja s tradicionalnim opisima značenja pa se navodi da dativ bez prijedloga ima nekoliko uloga i značenja: značenje namjene, usmjerenosti, primjerice uz glagole koji iskazuju davanje, uz glagole go-

⁶ *Trajector* je istaknutiji element u poruci prema manje istaknutom (*landmark*).

vorenja, koristi ili štete (*Nama je teško*). Dativ je dopuna pridjevima i priložima (*Draga mu je*), izraz posvojnosti (*To mi je sestra*), javlja se kao etički dativ (*Dobro nam došli*), kao dativ zakletve (*Tako ti Boga!*), s infinitivom u konstrukcijama dobivenima transformacijom ličnih u bezlične (*Trpjeti nam je*). Iz sličnih određenja vidljivo je miješanje formalnih i semantičkih kriterija. Konačno, jedna je od uloga dativa određena i kao označivanje cilja (*Približavali su se selu*). Upravo je ta uloga bitna za odnos besprijedložnoga dativa uz glagole kretanja i konkurentnih dativnih (odnosno genitivnih ili akuzativnih) prijedložnih sintagmi.

Dativ kojim se označuje smjer *i/ili* cilj, dakle dativ koji dolazi nakon kojega glagola kretanja u imenskoj sintagmi koja se prema prvoj, subjektivnoj NG-i odnosi kao dopuna smjera ili cilja u hrvatskome može biti prijedložno markiran ili prijedložno nemarkiran. Markiran je prijedlogom *k(a)* te prijedlogom *prema*. Najizrazitiji je dativni prijedlog upravo *k(a)* koji dolazi samo s dativom. Nekoliko prijedloga koji dolaze s dativom (*nasuprot, nadomak, unatoč, usprkos*) sve se više u razgovornome jeziku upotrebljava s genitivom, unatoč zahtjevima jezične norme. Prijedlog *prema* dijelom markira dativne, dijelom lokativne sintagme (premda je gdje gdje određen isključivo kao lokativni prijedlog, usp. Barić i dr. 1997). Moglo bi za razmatranu pojavu biti bitno to što se dativ morfološki ne razlikuje od lokativa.⁷ U sljedećem odjeljku osvrnut ćemo se na upotrebu besprijedložnoga dativa kao oznake smjera/cilja kretanja u drugim slavenskim jezicima.

3. Dativ smjera uz glagole kretanja u hrvatskome nasuprot drugim slavenskim jezicima

Je li riječ o ekskluzivnoj uporabi dativa tipičnoj za južnoslavenski prostor, točnije za hrvatski jezik i za srpski jezik u kojem je podjednako česta? Besprijedložna uporaba dativa, odnosno dativa smjera uz glagole kretanja, u suvremenim slavenskim jezicima nije baš uobičajena. No, na temelju podataka iz literature, nije riječ o pojavi koja isključivo vrijedi za hrvatski i srpski. Dativ se uz neprijelazni glagol kretanja upotrebljava

---

⁷ Razlika je vidljiva u posebnom lokativnom naglasku maloga broja imenica, no posebni se naglasak lokativa može smatrati arhaičnim.

primjerice i u makedonskome⁸ gdje je ta sintagma zamjenjiva adverbijalnom frazom. Uporaba je ograničena na neke tipove glagola, posebno one s prefiksom *pri-* i *do-*, premda se dativ smjera može pojaviti i uz neutralne glagole kretanja (*kako da i se prikraduvao so zla namera na kukata*) (Mønnesland 1981–1982: 519). Mønnesland navodi da se u srpskome i hrvatskome dativ smjera primarno upotrebljava uz glagole *približiti se i pričati*, dok se uz "neutralne" glagole kretanja više upotrebljavaju prijedložne fraze, posebno s imenicama za neživo.⁹

Dativ smjera zabilježen je i u jednome slovenskome dijalektu. U opisu govora mjesta Zell Pfarre (Sele Fara) u Austriji Isačenko je (1939: 34) zabilježio postojanje besprijedložnoga dativa kao oznake cilja (smjera), tj. slučajeve kad se prijedlog *q* (refleks od *k) ne javlja tamo gdje bi se očekivao:

- (3) Bo jútər šwa dôxtar.
"Ujutro idem doktoru."

Pojava je promatrana kao anomalija, jer ni u tome dijalektu, kao ni u standardnome slovenskome, nema ni lokativa ni instrumentala bez prijedloga, a besprijedložnoga dativa smjera nema ni u standardnome slovenskome ni u jednome drugome slovenskome dijalektu. Priestly (1980) navodi da su dva moguća razloga zbog kojih je *q* < *k izostavljeno. To se moglo dogoditi ili stoga što je prijedlog bio semantički nepotreban¹⁰ (tako bi prema autoru bilo u primjerima hrvatskoga i srpskoga dativa smjera), ili zato što je bio fonetički slab, ili je ovo oboje moglo utjecati na njegovo izostavljanje (Priestly 1980: 27). Priestly je izostavljanje prijedloga ispitivao polazeći od fonoloških fenomena te došao do zaključka da bi ono moglo biti uvjetovano kvalitetom fonema koji slijedi iza prijedloga u nizu. U 50% slučajeva koje je autor proučavao prijedlog

---

⁸ I u makedonskome i bugarskome može se utvrditi sustav od četiri padeža (N, V, D, A) (Mareš 1973: 57).

⁹ Često pak u makedonskome nema dativa koji bi odgovarao hrvatskome i srpskome dativu, te se ne upotrebljava prijedlog *na*, već koji drugi (*Približi se Pavlu* (Ćosić) – *Približi se do Pavoleta*). Usto se u nekim slučajevima u makedonskome rabi direktni objekt uz glagole kretanja (*Ukoliko se više približavao selima* (Ćosić) – *Kolku poveke ki nabližuvaoše selata*) (Mønnesland 1981–1982: 519).

¹⁰ No, "semantička nepotrebnost" prijedloga dalje se ne objašnjava.

se izostavlja; izostavljanje je uvjetovano, zaključuje Priestly, kvalitetom sljedećega konsonanta.

Postojanje besprijedložnoga dativa u ovakvoj uporabi zabilježeno je i u središnjim slovačkim dijalektima (Stanislav 1964, Gallis 1973):

(4) Heľena, ideš tomu deťatu! (Stanislav 1964: 33).

Stanislav navodi da besprijedložni dativ postoji i u slovačkome pisanome jeziku. U slovačkome se primjeri dativa s *k* nalaze veoma rano: *vteczmy sie k mylostiwey pane Marie...* (Modlitby zo Spišskej Kapituly 339b, 1480.). U južnim i sjevernim krajevima srednje Slovačke besprijedložni je dativ veoma čest uz glagole kretanja:

(5) Ona nemeškala, susede bežala (narodna balada, Stanislav 1964: 33)

no nije jasno je li riječ o staroj pojavi, ili o sekundarnoj pojavi, gubljenju prijedloga *k*.¹¹ Najstariji primjer besprijedložnoga dativa smjera potječe iz 1380. iz pjesme Mariji zapisane u Bratislavi, a primjeri se takve uporabe dativa nalaze i u starijim pravnim dokumentima. U slovačkome su međutim česti i besprijedložni lokativ i instrumental (lokativnih primjera ima već iz 15. st.).

Pojava česta u novijim fazama razvoja hrvatskoga jezika u suprotnosti je s razvojem od sintetizma prema analitizmu i u slavenskim i u drugim indoeuropskim jezicima. Besprijedložni dativ kao oznaka završne točke kretanja ili usmjerenosti kakvu cilju potaknuo je A. Gallisa na istraživanje glagola usmjerenosti u slavenskim jezicima. Gallis je u svojim opširnim istraživanjima (1963, 1973) koja su objavljena u monografiji iz 1973. ekscerpirao velik broj hrvatskih i srpskih primjera besprijedložnoga dativa smjera sljedećega tipa:

(6a) A ja taki idem Tocilovu (S. Sremac, Pop Ćira i pop Spira)

(b) Hoću bježat caru u Stambola (narodna pjesma)

Gallis je promatrao i neprijelazne, prijelazne i povratne glagole smjera ne samo na srpskim i hrvatskim primjerima koji su mu u središtu pažnje, već je ekscerpirao i analizirao i neke staročeške i staropoljske spomenike, novije slovačke tekstove te donio podatke iz ruskih i bjeloruskih dijale-

---

¹¹ Pojava izaziva mnogo nesigurnosti, Pravdin je npr. besprijedložni dativ tumačio fonološkim razlozima, ispadanjem prijedloga u istim primjerima (*ěchal...korolevi*).

kata. Besprijedložni dativ smjera uz glagole kretanja, prema njegovim izvorima, poznat je u staroslavenskome, staroruskome, u staročeškome, staropoljskome i dijalektima ruskoga i bjeloruskoga. Glavninu njegovih izvora ipak čine oni sa srpskoga i hrvatskoga područja jer mu je cilj bio ukazati na uzroke nastanka te pojave, posebno kod neprijelaznih glagola. Za izvore svojih primjera uzeo je hrvatske i srpske tekstove iz različitih epoha i različitoga žanra, od srpskih srednjovjekovnih tekstova do suvremene hrvatske i srpske poezije i proze te (nekoliko) primjera iz srpske i hrvatske stručne proze. Njegova istraživanja važna su za našu temu, pa ćemo rezultate ukratko iznijeti.

a) *hrvatski tekstovi*

U tekstovima iz dubrovačke književnosti iz 16–18 st. prevladavaju prijedložni izrazi s *k(a)*,¹² kao i u tekstovima iz drugih područja hrvatske književnosti iz tog perioda.¹³ No, u djelu štokavca M. A. Reljkovića sintagme s prijedlogom *k(a)* i čiste dativne sintagme jednako su česte. U hrvatskim suvremenijim izvorima stanje je raznoliko. U jednome romanu s početka ovoga stoljeća¹⁴ prevladavaju dativne sintagme s *k(a)* kad NG-e označuju živo, a one su brojnije i u sintagmama u kojima NG-e označuju neživo, no u njima se pak najčešće nalazi prijedlog *prema*. U jednom romanu iz pedesetih godina ima dosta primjera s čistim dativom, ali on značajno zaostaje u usporedbi s prijedložnim sintagmama (s *k(a)*, *do*, *prema*). Ipak, stanje je u ekscerpiranoj poeziji posve drukčije: uz živo dominira čisti dativ, a uz neživo podjednako su zastupljeni i dativ i sve konstrukcije s prijedlozima (*k(a)*, *do*, *prema*).

b) *srpski tekstovi*

Protivno logičnoj pretpostavci da bi besprijedložni dativ mogao biti ostatak iz starijih faza jezičnoga razvoja, u srpskim srednjovjekovnim poveljama u NG-ama sa živim referentom dativ je s prijedlogom *k(a)* do

¹² U drami *Dundo Maroje* prijedložne fraze četiri su puta češće od dativa, kojega gotovo nema u NG-ama za neživo. U tome tekstu konkuriraju sintagme *u* + Gen i *put* + Gen sintagmama s *k(a)*.

¹³ U jednome istarskome tekstu (samo izrazi s *k(a)*), u *Juditi Splitsanina* Marulića prevladava, a dominira u izabranim kajkavskim tekstovima iz istoga vremena.

¹⁴ V. Nazor, *Veli Jože*, 1908.

50% češći od besprijedložnoga koji se pojavljuje uglavnom nakon 1340. (Gallis 1973: 283). U vezi s imenima gradova i država dolazi uglavnom konstrukcija *u + Ak* u inkluzivnom značenju.

U srpskim narodnim pjesmama koje je u 19. st. sakupio V. S. Karadžić pokazuje se opća prevlast besprijedložnoga dativa; 6-7 puta je češći od sintagme s *k(a)*, i u NG-ama sa živim i neživim referentima; uz glagole *doći* i *otići* javlja se često i uz imena gradova i zemalja. U srpskoj proznoj beletristici 19. i 20. stoljeća stanje je različito – u romanu čiji je milje Dalmacija prevladava prijedlog *k(a)*;¹⁵ u jednom romanu iz Vojvodine dativ ima dominantno mjesto,¹⁶ u romanu s juga Srbije dativ i sintagma s *k(a)* podjednako su često zastupljeni (ima dosta potvrda i za *kod + Gen* uz glagole dolaženja i odlaženja).¹⁷ U pripovijetci I. Andrića iz bosanskoga miljea (1954) snažno dominira dativ, a česta je upotreba sintagme *do + Gen*. Besprijedložne dativne konstrukcije izrazito prevladavaju u romanu sa središnjega srpskoga prostora,¹⁸ u kojem također ima sintagmi s *kod + Gen* u NG-ama sa živim referentima. U srpskoj suvremenoj poeziji dominira besprijedložni dativ, ili je isključiv u NG-ama sa živim referentima, uz neživo ima i dosta prijedložnih sveza.

U oskudnom materijalu iz hrvatske i srpske stručne proze pokazano je također prevladavanje čistoga dativa (izuzevši *doći/dolaziti* u idiomatskim izrazima s *do + Gen*). Gallis je zapazio da se glagol *prići/prilaziti* veže uglavnom s čistim dativom što je karakteristično za ranije jezične razvojne stupnjeve i za druge slavenske jezike (Gallis 1973: 283–287). U njegovim ispitivanjima staročeških i staropoljskih tekstova primjera je s čistim dativom veoma malo, i to uz prijelazne glagole, a nikad se ne vežu uz neživo. U materijalu iz novijega slovačkoga nađe se slučajeva dativa, čak i uz neprijelazne glagole dolaženja i odlaženja, što pokazuju i spomenuta Stanislavova istraživanja.

Dakle, u vezi s hrvatskim i srpskim izvorima na temelju Gallisovih istraživanja može se zaključiti da je besprijedložni dativ najprošireniji u srpskim narodnim pjesmama (čak i uz imena država i gradova) i u

---

¹⁵ S. Matavulj, *Bakonja fra Brne*, 1892.

¹⁶ Javlja se i konstrukcija *kod + Gen* i *do + Gen* u istoj ulozi u kojoj sintagma s *k(a)*; S. Sremac, *Pop Ćira i pop Spira*, 1898.

¹⁷ B. Stanković, *Nečista krov*, 1911.

¹⁸ D. Ćosić, *Koreni* 1954.

srpskoj beletristici. U starijim tekstovima s hrvatskoga područja dominiraju prijedložni izrazi (*k(a), put...*) bez obzira na vrijeme. Općenito se može reći da je u lirici više dativa smjera nego u prozi iz istoga vremena.

Pitanje je otkuda tolika proširenost, koja je naročito uočljiva negdje krajem 19. stoljeća. U staroslavenskome su sintaksu glagola usmjerenosti ispitivali Pravdin (1956) (koji je paralelno ispitivao i staroruski) i Mrázek (1963), a rezultati kazuju da je kod neprijelaznih glagola dativ smjera veoma ograničen. Uz prijelazne glagole smjera čisti je dativ mnogo češći, posebno kad mu se uloga približi dativu adresata – no preteže uporaba prijedloga *кз* uz glagole vođenja, slanja i sl. I u staroruskome je uporaba čistoga dativa uz neprijelazne glagole kad su cilj osobe rijetka, nestaje u 13. st. No, uz prijelazne glagole takav je dativ veoma proširen.¹⁹ U staroruskome poseban je problem istraživačima bila česta uporaba besprijedložnoga dativa uz imena gradova koja nestaje s 13. stoljećem. Jakubinski je takvoj konstrukciji priznavao samo inkluzivnu ulogu, dok bi konstrukcija *кз* + Dat imala ekskluzivnu ulogu. No, na temelju opsežnoga materijala Pravdin je pokazao da besprijedložni dativ može imati i ekskluzivnu ulogu (*Ярослав приде Києву и вниде в городъ свой*, Lavr. letop., 1036 g.). U svim jezičnim epohama mogu se izmjenjivati konstrukcijski oblici u istoj ulozi, kao što i ista konstrukcija može imati različite uloge – tako je u Gallisovim primjerima iz narodnih pjesmama

- (7) ...idi Smederevu gradu...
... pa ti idi ka Prizrenu gradu...
... da ja idem do Prilipa grada...

riječ o inkluzivnom značenju i o trima različitim konstrukcijama. R. Aitzetmüller smatra da je u tipu *иде Києву* u pitanju lokativ smjera te da se taj tip ne može uspoređivati s konstrukcijom *поиду брату своему*. To, prema njemu, nije povezano sa srpskim ili hrvatskim konstrukcijama jer ne postoje konstrukcije tipa *idem Sarajevu*. Danas je doista riječ o nepostojećoj konstrukciji, ali Gallis je npr. u jednome svesku narodnih pjesama koje je sakupio Karadžić pronašao 15 primjera upotrebe tipa : ... *a ja odoh Smederevu gradu; ...doide Dubrovniku* (Gallis 1973: 291); on primjećuje da se takav dativ smjera nalazi i s imenima planina, voda, toponomastičkim apelativima. Taj se tip može smatrati paralelnim tipu *иде*

---

¹⁹ Pravdin nema statističkih podataka o omjeru.

Кыеву. U raspravi o dativu u ruskome i srpskohrvatskome Lj. Milinković ustvrdio je da se u suvremenome ruskome jeziku prostorni odnosi ne iskazuju konstrukcijama s dativom bez prijedloga, što je u starijim fazama ruskoga jezika postojalo, te bi u tom smislu hrvatski i srpski bili arhaičniji (Milinković 1988: 126). Dativ u ruskome jeziku obuhvaća i intralokalna značenja, dok je u hrvatskome i srpskome prostorni odnos koji izražava dativ smjer. Prema sličnom shvaćanju, ono što dativ izražava točka je u prostoru prema kojoj je što usmjereno, bez sigurnosti da će se na njoj završiti (Ivić 1983: 207).

Koji su dublji razlozi ovakve uporabe dativa? Akuzativ je u indoeuropskim jezicima izvorni padež smjera, te nije vjerojatno da bi tu ulogu, ulogu oznake smjera kretanja prema cilju, preuzeo dativ. U starijim fazama indoeuropskih jezika nalazi se takva uporaba dativa (latinski, starogrčki, srtaroindijski, starogermanski jezici), ali uglavnom u poeziji (Gallis 1963). Da je dativ imao čisto lokalno značenje, ono bi bilo ojačano prijedlozima kao i kod akuzativa i lokativa. Besprijedložni je akuzativ smjera nestao iz slavenskih jezika u sklopu razvoja prema analitizmu. Dativ smjera ima malo potvrda u najstarijim slavenskim spomenicima, posebno uz neprijelazne glagole, a velika frekvencija tih konstrukcija u srpskome i hrvatskome novijega je datuma. U traženju odgovora na postavljeno pitanje moglo bi biti poticajno Gallisovo viđenje dativa kao padeža sudjelujućega predmeta, predmeta kojemu je iskaz usmjeren (1973: 294). Gallisovo viđenje dativa podrazumijeva da je njime označena osoba ili predmet kojem subjekt suprotstavlja svoj interes (pozitivno ili negativno), katkad mu se više ili manje približuje, prostorno ili u prenesenu značenju. Naprimjer, u adverbijaliziranome izrazu *ići kući*, izvorno konstrukciji s dativom smjera, mogla bi se nalaziti predodžba ne samo kuće kao objekta, već i ljudi koji u njoj žive. Dativ smjera nalazi se posebno često u srpskoj i hrvatskoj poeziji koju je ekscerpirao A. Gallis. Personificiranje i metaforiziranje možda omogućuju njegovo povezivanje i s neživim. Njegova iznimno česta prisutnost u srpskoj umjetničkoj prozi mogla bi se objasniti književnim jezikom koji je etablirao V. S. Karadžić. Dijelom se ti tekstovi oslanjaju na dijalekte (dativ smjera čest je i u nekim slovačkim dijalektima). Dativ smjera je dakle karakteristika jezika poezije u prvome redu, te jezika tekstova koji imaju njezine karakteristike. S druge strane, to što je u starijoj hrvatskoj poeziji prema Gallisovim podacima manje dativa smjera, prema autorovu mišljenju moglo bi se objasniti i utjecajima stranih književnosti.

Obilatoj pojavi besprijedložnoga dativa smjera mogle bi pridonositi i veoma česte čiste dativne uporabe nalik dativu smjera, kao *dativus sympatheticus*²⁰ koji se nalazi u čvrstim idiomatskim konstrukcijama (*dolaziti komu na um*). Kada se dopuna *na um* izostavi, izgleda kao da se radi o dopuni koju regira glagol kretanja, što je opet moglo imati utjecaja na proširivanje dativnih konstrukcija uz glagole kretanja. Uz prijelazne je glagole presudniji element objekt od prostornih predodžbi, a tada se naravno rabi čisti dativ.

M. Ivić (1958) tvrdila je da će se uloga besprijedložnoga dativa u hrvatskome i srpskome ograničiti na ulogu neizravnoga objekta. Čestoću dativa smjera ispitivali smo u bazi s hrvatskim tekstovima različitoga tipa (baza 1) te u bazi s hrvatskim, srpskim, bosanskim i crnogorskim proznim tekstovima (baza 2). Odabrali smo te dvije baze radi uočavanja eventualnih različitosti u odnosu na pripadnost tekstova različitim prostorima (u bazi 2 i jezicima) i u odnosu na moguće različite rezultate uvjetovane tipom teksta. Podaci iz tih dviju baza ne potvrđuju navod M. Ivić da će besprijedložni dativ biti ograničen na ulogu neizravnoga objekta.

Kako se, općenito gledano, iste NG-e kao adverbijalne dopune uz glagole kretanja mogu pojaviti u sintagmi s prijedlogom *k(a)* i u dativnoj, prijedložno nemarkiranoj sintagmi, razmotrili smo na primjeru nekoliko glagola kretanja koje zakonitosti pokazuje pojava besprijedložne sintagme, odnosno pokazuje li ih uopće. Važno je ispitati koja obilježja NG-a i glagola kretanja utječu na pojavu besprijedložne NG-e. U korpusu hrvatskih tekstova (baza 1) pretraživali smo sve pojavnice nekoliko glagola kretanja (*ići; poći; krenuti; dolaziti, doći; odlaziti, otići; vraćati se, vratiti se; ući; svratiti; navraćati; trčati, otrčati*). Broj pojavnica glagola s određenim prijedlogom i dativa bez prijedloga pokazuje sljedeća tablica:

---

²⁰ Prema Ivšiću, u ovakvoj dativnoj konstrukciji dolazi lice (obično ga označuje lična zamjenica) kojega se radnja kakogod dotiče (Ivšić 1970: 370).

<i>Baza 1</i> Glagoli	NG-a s dati- vom smjera	Prijedložno markirana NG-a (<i>k(a)</i> + D)	Prijedložno markirana NG-a (<i>prema</i> + D)	Prijedložno markirana NG-a (<i>do</i> + G)	Ukupan broj pri- mjera s glagolom
ići	19	25	14	14	821
poći	8	21	17	16	293
krenuti	1	1	8	2	139
dolaziti	4	19	1	45	464
doći ²¹	4	32	-	123	972
odlaziti	1	4	3	3	193
otići	4	13	1	9	434
vraćati se	21	2	-	-	171
vratiti se	29	7	-	-	252
ući	-	-	-	-	210
svratiti	-	-	-	-	14
navraćati	-	1	-	-	2
trčati	-	1	-	4	92
otrčati	0	0	0	0	10

Zbog različitih tehničkih svojstava baza, za bazu 2 donosimo samo odnos dativa smjera i prijedložne sintagme s *k(a)*, koji je za ovu temu i najvažniji.

<i>Baza 2</i> Glagoli	Dativ smjera	Adverbijalizirani izrazi s <i>kući</i> i idiomatski izrazi	Prijedložni dativ s <i>k(a)</i>	<i>K(a)</i> u idiomatskim izrazima
ići	8	12	13	-
doći	22	26	11	11
dolaziti	35	11	2	8
otići	10	5	-	-
odlaziti	3	3	2	-
poći	9	4	14	-
polaziti	-	1	1	-

²¹ Većina NG-a u akuzativu je s prijedlogom *u* (Došao je u grad), odnosno s prijedlogom *do* + NG_{Gen} u idiomatskoj uporabi.

Analiza dopuna odabranih neprijelaznih glagola polaženja i odlaženja (baza 2) pokazala je tendenciju prema dativu smjera u odnosu na prijedložnu sintagmu s *k(a)* (*doći, dolaziti, otići, odlaziti*). Prosječno je dativ smjera zastupljen prema broju pojavnica u 50-postotnom odnosu prema prijedložnoj sintagmi. Glagol *prići/prilaziti* dolazi u 148 primjera s dativom smjera, a samo u sedam primjera s prijedložnom sintagmom, no riječ je o staroj i ne samo slavenskoj tendenciji povezanoj sa značenjem toga konkretnoga glagola. U bazi 1 odnos je dativa smjera i prijedložne sintagme s *k(a)*, ovisno o glagolu, od 11% do 50%, do izrazito visokoga postotka uz glagol *vraćati se/vratiti se*:

<i>Baza 1</i> Glagoli	dativ smjera – broj po- javnica	dativ smjera u odnosu na <i>k(a) + Daž</i>	<i>Baza 2</i> Glagoli	dativ smjera – broj pojav- nica	dativ smjera u odnosu na <i>k(a) + Dat</i>
<i>ići</i>	19	43,3%	<i>ići</i>	8	38,5%
<i>poći</i>	8	27,7	<i>doći</i>	22	66,5%
<i>krenuti</i>	1	50%	<i>dolaziti</i>	35	94,8%
<i>dolaziti</i>	4	17,8%	<i>otići</i>	10	100%
<i>doći</i>	4	11,4%	<i>odlaziti</i>	3	60%
<i>odlaziti</i>	1	20%	<i>poći</i>	9	39,2%
<i>otići</i>	4	24%	<i>polaziti</i>	-	0%
<i>vraćati se</i>	21	91,3%			
<i>vratiti se</i>	29	80,7%			

Podaci iz baze 1 donekle se razlikuju od podataka iz baze 2. Iz toga se može zaključiti da bi čestoća dativa smjera mogla biti ovisna o tipu teksta (prozni tekstovi – tekstovi različitih vrsta).

Iz baze 2 (iz koje se mogu izvući potpuniji tekstni odsječci i autor teksta, što s bazom 1 nije moguće) donosimo neke primjere. U vezi s pojedinim glagolima i njihovim dativnim besprijedložnim dopunama iz te baze, može se zapaziti sljedeće: od dvadeset primjera s koliko je zastupljen glagol *ići* u više je od polovice riječ o priložnom izrazu *ići kući*. U relevantnim primjerima s dativom smjera pretežu personalne NG-e (najviše ih je s personalnim apelativima, manje s vlastitim imenima i ličnim zamjenicama, tri su u kategoriji neživoga):

(8a) **NG-e s personalnim apelativima:**

Danas ću ići *muselimu*. Da saznam razlog i da molim milost... (Selimović)

Petar pogleda oko sebe ne bi li spazio u nekoga kašiku. Ananije je išao *fetografu*. (Bulatović)

Jurkovička podiže na nju svoje sitne, sad po rubovima zacrvenjene oči i pita je li išla *lekaru*, a kako ona odvrća da nije, s pakosnom podrobnošću objašnjava da samim tim njena zakašnjenja postaju neopravdana... (Tišma).

(b) **NG-e s vlastitim imenima:**

Ide *Bernisterovima*, po prvu mesečnu pomoć, radni je dan usred nedelje, ali posrednik kod kuće kao da je njenu posetu očekivao. (Tišma)

(c) **NG-e s neživim (u vezi s priložnim izrazom ići kući):**

Idem puna sreće *svojoj kući*, *svom domu*, koji mi je tako drag. (Božović)

Majčina kuća je u blizini. Idem *njoj*. Na meni nov zeleni plišani mantil. (Božović)

Od 22 NG-e s dativom smjera kao dopunom glagolu *doći*, dativna je sintagma u većini slučajeva određena, referencijalna i personalna. Ima s tim glagolom dosta idiomatskih izraza (17) s besprijedložnim dativom (*došlo mu je da plače*, *došla mu je misao*) te priložnih izraza s *kući* (9).

(9a) Možda bi to deca teško prihvatila, da im baka nije unapred pričala kako će *Bati* doći nevjesta, kako će imati bebu koju će oni čuvati, ljuškati. (Božović)

(b) Kad bi *mi* sad došla jedna takva ovca, rekoh u sebi, više je ne bih nikom poklonio. (Lalić)

U 35 primjerima s dativom smjera uz glagol *dolaziti* dativna NG-a uglavnom je određena, referencijalna i personalna (u nekoliko je primjera dvojbeno je li riječ o dativu smjera ili je u pitanju *dativus sympatheticus*, 10 je idiomatskih izraza, te jedan primjer s adverbijalnim izrazom *dolaziti kući*):

(10) Tko *joj* je dolazio? (Pavličić)

a samo je jedan primjer NG-e s neživim (apstraktnim) referentom:

- (11) (11) Od tada, Milinko je, navraćajući Veri, dolazio i *tom pri-zoru*, kao oličenju otmenosti i smirenja stečenih znanjem. (Tišma)

Uz glagol *odlaziti* postoje 3 primjera dativa smjera (3 primjera su s adverbijalnim izrazom *odlaziti kući*). Jedan primjer je s nepersonalnom NG-om koja označuje živo (životinju). U ostalim primjerima dativna NG-a je određena, referencijalna i personalna.

- (12) Kao ošamućen, Ćamil skuplja svoje prnje po logoru i odlazi *bratu* u Tursku malu. (Mihailović)

U 10 primjera s dativom smjera uz glagol *otići* sve su NG-e s dativom smjera određene, referencijalne i personalne; više je ličnih zamjenica, a pokoje je vlastito ime i personalni apelativ:

- (13a) Ako je otišla *njemu*, zašto mi je nije vratio? (Mihailović)
(b) Otišao je rano izjutra *Anuši* i pitao je za cijenu. (Kulenović)

U 9 primjera dativa smjera s *poći* (4 primjera s priložnim izrazom *poći kući*), većina je s referencijalnim, određenim i personalnim NG-ama, no pokoja je NG-a za živo i nepersonalno, te neživo i konkretno:

- (14a) Ilija pođe *ubijenom psetu* i sagne se nad njim kao nad mrtvacem koji je sam kriv svojoj smrti. (Marinković)
(b) Ilija pođe *vratima* utiskujući košulju u hlače. (Marinković)

Uz glagol *polaziti* pronašli smo samo jedan primjer, i to u adverbijalnome izrazu *polaziti kući*.

Iz primjera iz obiju baza s primarnim glagolima kretanja (glagolima dolaženja i odlaženja) vidi se da se dativ smjera, prosječno gledajući, gotovo podjednako često pojavljuje kao i njegova varijacija, prijedložna sintagma s *k(a)*. Najčešće se ta konstrukcija pojavljuje s NG-ama za živo i personalno (pronominalni izrazi > personalni apelativi > vlastita imena), rjeđe u NG-ama za živo i nepersonalno, te još rjeđe u NG-ama za neživo i konkretno. Iako veoma rijetko, ima pokoji primjer i za dativ smjera u apstraktnim NG-ama. Što je NG-a specifičnija, veća je mogućnost pojave dativa smjera. Glagoli dolaženja (npr. *doći*) jače tendiraju dativu smjera negoli glagoli odlaženja (npr. *otići*).

U objema bazama ispitivali smo ovisnost pojave dativa smjera o mjestu NG-e u hijerarhiji živosti na primjeru glagola *ići*. Slični podaci dobili bi se za bilo koji drugi primarni glagol kretanja. (Kategoriju

referencijalnosti nismo ispitivali, jer je riječ o uporabi u kojoj se uglavnom javljaju referencijalne NG-e.)

Baza 1

živo	konkretno (-živo)	apstraktno
47,4%	26,3 %	26,3%

Baza 2

živo	konkretno (-živo)	apstraktno
65,5%	34,3 %	0%

Primjeri iz baze 1:

(15a) **živo**

To kao da Karolina ide onom vragu od engleskog admira...
rala...

(b) **konkretno**

Smrt su stope moje... svaka ide svome grobu...

(c) **apstraktno**

Dan za danom ide kraju. Pusti vuka...

Treba da idu pravoj i spasonosnoj vjeri...

O, vrati se ništavnosti dnevnoj.....

Kako se vidi iz gornjih tablica, postotak pojava dativa smjera u objema je bazama najveći u NG-ama za živo; nije nebitno da u bazi 2 (prozni tekstovi) nije pronađena nijedna dativna NG-a s apstraktnim referentom, dok su se takve NG-e našle u bazi 1 u primjerima iz poezije.

Distribucija sintagmi s dativom smjera, što je uvjetovano njihovim nužno neinkluzivnim značenjem, ograničena je u NG-ama za neživo i konkretno, onima koje označuju naseljena mjesta (opće imenice ili vlastita imena tih mjesta), te zgrade i ustanove:

(16a) ?Idem gradu.

(b) ?Idem banci.

Prihvatljivost je konstrukcija s dativom smjera ovisna o semantici imenica, neobična je, ako ne i neprihvatljiva uz neke NG-e s neživim referentima. Katkad je prihvatljivost ovisna i o glagolskoj semantici, pa je primjerice uz glagol *vraćati se* potvrđena čista dativna dopuna uz NG-u koja je ime grada (u pjesmi [...]*vraćam se Zagrebu*), no riječ je o uporabi koja je stilski obilježena.

4. Zaključna razmišljanja

Besprijedložni dativ, dativ smjera kao dopuna glagolima kretanja, česta je pojava u južnoslavenskim jezicima koji imaju padeže kao morfološku kategoriju (izuzevši standardni slovenski). Ovakva uporaba dativa posebno je proširena od druge polovice 19. st. u hrvatskome kao i u srpskome te je izrazito u suprotnosti s razvojem od sintetizma prema analitizmu i u slavenskim i u drugim indoeuropskim jezicima. Akuzativ je u indoeuropskim jezicima izvorni padež smjera, te nije vjerojatno da bi tu ulogu, ulogu smjera kretanja prema cilju, preuzeo dativ; u starijim fazama razvoja indoeuropskih jezika nalazi se takva uporaba dativa, uglavnom u poeziji, u latinskome, starogrčkome, staroindijskome i u starijim germanskim jezicima (Gallis 1963). Da je dativ imao čisto lokalno značenje, ono bi bilo ojačano prijedlozima kao i kod akuzativa i lokativa. Dativ smjera ima malo potvrda u najstarijim slavenskim spomenicima, posebno uz neprijelazne glagole, a izrazita frekvencija tih konstrukcija u srpskome i hrvatskome novijega je datuma.

Iz primjera iz dviju baza s primarnim glagolima kretanja vidi se da se dativ smjera, prosječno gledajući, gotovo podjednako često pojavljuje kao i njegova varijacija, prijedložna sintagma s *k(a)*. Najčešće se ta konstrukcija pojavljuje s NG-ama za živo i personalno, rjeđe u NG-ama za živo i nepersonalno, te još rjeđe u NG za neživo i konkretno. Iako rijetko, nađe se pokoji primjer i za dativ smjera s apstraktnim NG-ama.

U razmatranju podataka iz dviju baza pokazalo se da je u određivanju semantičkih uvjeta u kojima se dativ smjera najčešće javlja poticajno odvojiti semantičke uloge smjera i cilja: upravo razgraničenjem tih uloga može biti uvjetovana uporaba čistoga dativa ili prijedložne sintagme nakon glagola kretanja. Glagoli koji označuju početak kretanja ističu semantičku ulogu smjera i pritom je veća mogućnost uporabe prijedložne sintagme kao njihove dopune (*Pošli su k Ivanu, ... prema Ivanu*), dok glagoli koji označavaju kraj kretanja ističu semantičku ulogu cilja. Kad je u pitanju ta uloga, veća je mogućnost uporabe dativa smjera (*Došli su/prišli su/približili su se Ivanu*). Ako je dakle u pitanju glagol koji označuje približavanje i dospijevanje do lokalizatora, preteže dativ bez prijedloga. A. Gallis je zapazio da se glagol *prići/prilaziti* veže uglavnom s čistim dativom, što je karakteristično za ranije jezične razvojne stupnjeve i za druge slavenske jezike. Veoma je čest i uz glagol *približiti se/približavati se*; uz neutralne glagole kretanja više se upotrebljavaju prijedložne fraze, posebno s imenicama za neživo. Ovakva alativna upo-

raba dativa veže se s ulogom u kojoj dativ označuje recipijenta (oznaka cilja, posebno ako je on što živo, približava se ulozi objekta), što je već zapazio S. Vlahović (1953–54: 28) kada je besprijedložni dativ u iskazima tipa *idem Vladi* odredio kao udaljeni objekt s afektivnom vrijednošću, dok bi sintagma s prijedlogom *k(a)* bila priložna oznaka bez afektivne vrijednosti.

U odnosu na tip tekstova u kojima se javlja, zapaženo je da je u lirici više dativa smjera nego u prozi iz istoga vremena. Dativ smjera često je obilježje tekstova koji imaju karakteristike lirike.

Koje bi opće jezične zakonitosti mogle uvjetovati čestoću dativa smjera u hrvatskome i srpskome? Mogla bi to biti struktura padežnoga sustava: lokativ dolazi isključivo s prijedlozima, sve više dativnih prijedloga u razgovornome se jeziku upotrebljava s genitivom; dativ, u svim svojim ulogama, postaje sve više besprijedložni padež. Besprijedložne uporabe dativa uz neprijelazne glagole dolaženja i odlazanja mogle bi biti uvjetovane proširenošću adverbijaliziranih izraza tipa *ići/ doći/ otići kući* te brojnim konstrukcijama u kojima je teško odrediti je li u pitanju *dativus sympatheticus* ili dativ smjera (katkad je teško razgraničiti i etički dativ od dativa smjera):

(17a) Imao je snage da jednom takvom ode u kuću...// Imao je snage da jednom takvom ode.

(b) Što ona ima od toga da joj svrati na grob?// Što ona ima od toga da joj svrati?

G. Hentschel u članku iz 1998. razrađuje tri načela distribucije padeža koji mogu varirati: načelo salijencije, načelo izomorfizma i načelo izbjegavanja "lokalnih" ambigviteta. Prema prvomu se načelu padeži i prijedlozi mogu hijerarhijski urediti. Hijerarhija se orijentira na vjerojatnost markiranja više ili manje središnjih NG-a u rečenicama. Prema tom načelu, nominativ bi bio središnji padež jer je povezan sa središnjim semantičkim i sintaktičkim ulogama (agens, subjekt). Hijerarhije mogu biti i paradigmatičke vrste. Za neke padežne varijacije posebno je važna kategorija živosti (Hentschel 1998: 25). Prema našim podacima, što je NG-a naviše na skali živosti, povećava se vjerojatnost uporabe dativa smjera. To bi bila instancija načela salijencije. Izomorfizam podrazumijeva jednoznačan odnos između elemenata razine izraza i razine sadržaja. Načelo izomorfizma podrazumijeva uporabu transparentnijih sredstava u strukturno kompleksnim kontekstima. Dativ smjera ne javlja se u strukturno kompleksnim kontekstima. Uporaba prijedložnih konstruk-

cija u takvim je kontekstima u skladu s načelom globalne transparentije. Rijetki su i primjeri s dativom smjera u kojima se u neposrednoj blizini sintagme koja je oznaka smjera/cilja nalazi još koja dativna NG-a u kojoj drugoj ulozi. To bi bilo u skladu s načelom izbjegavanja lokalnih ambigviteta.

Čestoća dativa smjera u hrvatskome jeziku od 19. st. pokazuje da je riječ o novijoj pojavi koja je postala uobičajena u pisanome jeziku. Razlog je tome i štokavska podloga tada odabrana književnoga jezika. Dativ smjera je naime zabilježen u prvom redu u starijih štokavskih književnika, a i karakteristika je štokavskih govora.

Literatura

- Aitzetmüller, R. 1963. 'Zum sog. Richtungsdativ im Altrussischen', *Zeitschrift für slavische Philologie* 31: 338–356.
- Barić, E. (i dr.) 1997. *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Blake, B. J. 1994. *Case*, Cambridge University Press.
- Brabec, I. – M. Hraste – S. Živković 1952. *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*, Školska knjiga.
- Dezső, L. 1982. *Typological Studies in Old Serbo-Croatian Syntax*, Böhlau.
- Dąbrowska, E. 1997. *Cognitive Semantics and the Polish Dative*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- Gallis, A. 1963. 'Dateľnyj padež napravlenija v slavjanskih jazykah', *Scandoslavica* 9: 104–22.
- Gallis, A. 1973. *Beiträge zur Syntax der Richtungsverba in den slavischen Sprachen, besonders im Serbokroatischen*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Hentschel, G. 1998. 'Sekundäre Präpositionen, primäre Präpositionen, Kasus: przy pomocy, za pomocą, z pomocą und ihre funktionalen Äquivalente' // *Funktionswörter im Polnischen, Studia slavica Oldenburgensia*, Oldenburg.
- Isačenko, A. V. 1939. *Narečje vasi Sele na Rožu*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Ivić, M. 1958. 'Sistem predložkih konstrukcija u srpskohrvatskom jeziku', *JF* 22: 141–166.
- Ivić, M. 1983. *Lingvistički ogleđi*, Beograd.
- Ivšić, S. 1970. *Slavenska poređbena gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Jakobson, R. 1936. 'Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre: Gesamtbedeutungen der russischen Kasus' // *Selected Writings II* (1971): 23–71, The Hague: Mouton.

- Jakobson, R. 1958. 'Morfologiĉeskie nabljudenija nad slavjanskim sklo-nenjem' // *Selected Writings II*: 154–183, The Hague: Mouton.
- Kempf, Z. 1978. *Próba teorii przypadków*. Vol. 1, Opole: TPN.
- Mareš, F. V. 1973. 'Das slavische Kasussystem', *Wiener slavistisches Jahrbuch* 18: 56–95.
- Maretić, T. 1931. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika II*.
- Milanović, B. 1959. 'Upotreba predloga kod (s genitivom) uz glagole kretanja', *Naš jezik*, knj. IX: 227–242, Beograd.
- Milinković, Lj. 1988. *Dativ u savremenom ruskom i srpskohrvatskom jeziku*, Nauĉna knjiga, Beograd.
- Miller, H. R. 1993. 'Case and Creativity: a New Look at the Semantic of Case in Slavic', *The Nineteenth LACUS Forum* 1992: 264–273.
- Mønnesland, S. 1981–1982. 'The Macedonian Dative', *Makedonski jazik XXXII–XXXIII*, Skopje.
- Mrazek, R. 1963. 'Datel'nyj padež v staroslavjanskom jazyke', u: *Issledovanija po sintaksisu staroslavjanskogo jazyka*, Praha.
- Pravdin, A. B. 1956. 'Datel'nyj priglago'l'nyj v staroslavjanskom i drevne-russkom jazykah', *Uĉenye zapiski instituta slavjanovedenija* 13: 3–120, AN SSSR.
- Priestly, T. 1980. '*k + Dative in a Carinthian Slovene Dialect', *Folia Slavica*, Volume 4, Num. 1: 25–34.
- Raguž, D. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada.
- Stanislav, J. 1964. 'Aus der Syntax des Dativs im Slovakischen', *Die Welt der Slaven* 9: 25–35.
- Stevanović, M. 1961–1962. 'Dativske sintagme s predlozima prema i ka', *Zbornik za filologiju i lingvistiku IV–V*: 319–322, Novi Sad.
- Stevanović, M. 1966. 'Genitivne sintagme s predlogom kod i neke njihove opozicije', *Naš jezik*, knj. XV: 158–179.
- Stevanović, M. 1979. *Savremeni srpskohrvatski jezik II (Sintaksa)*, Nauĉna knjiga, Beograd.
- Sullivan, W. J. 1993. 'The Meaning of the Dative Case in Russian', *The Nineteenth LACUS Forum* 1992: 327–331.
- Šarić, Lj. 1999a. 'Dativ der Richtung oder präpositionale Markierung im Kroatischen und Serbischen' // *Studia slavica Oldenburgensia*, Oldenburg (u tisku).
- Šarić, Lj. 1999b. 'Sintagma kod + Gen kao dopuna glagolima kretanja u hrvatskome i u srpskome' (rukopis).
- Težak, S. – S. Babić 1994. *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga.
- Vlahović, S. 1953–54. 'Idem Vladi – Idem k Vladi' (osvrt), *Jezik*: 28.

Wierzbicka, A. 1988. *The Semantic of Grammar*, John Benjamins, Amsterdam.

Dative of direction in Croatian
(compared to other Slavic languages)

Summary

In the article the author discusses the use of the "dative of direction" in Croatian. Such a dative without preposition is the expression of the semantic role direction/goal in Croatian. The same role expresses the prepositional phrase with *k(a)*. The author discusses this use of the dative case without preposition, considers other Slavic languages which have similar "dative of direction" expressed by the same means. The goal is to find out the reasons why this dative use exists so often in the part of South-Slavic languages, whether it is a new or old phenomenon, which semantic characteristics have NP's with the directional dative and in which contexts it exists.

Key words: directional dative, goal, direction, Croatian, Slavic languages

Ključne riječi: dativ smjera, cilj, smjer, hrvatski, slavenski jezici